Lymbus

MAGYARSÁGTUDOMÁNYI FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

Budapest
2016

Lymbus

MAGYARSÁGTUDOMÁNYI FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

Főszerkesztő
Ujváry Gábor

Felelős szerkesztő
Lengyel Réka

Olvasószerkesztő
Nyerges Judit

A szerkesztőbizottság tagjai:
Boka László, Fazekas István, Gecsényi Lajos, Jankovics József, K. Lengyel Zsolt, Katona Csaba, Kollega Tarsoly István, Mikó Árpád, Monok István, Oborni Teréz, Pálffy Géza, Petneki Áron, Szentmártoni Szabó Géza, Varga Katalin

A kötetet kiadja
a Balassi Bálint Magyar Kulturális Intézet, a Klebelsberg Kuno Alapítvány,
az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára,
a Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság és az Országos Széchényi Könyvtár

HU ISSN 0865 0632

Kiadja a Balassi Intézet és az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Felelős kiadó: Fodor Pál főigazgató
Borítóterv: Csizmadia Kata
Nyomdai előkészítés: MTA BTK Történettudományi Intézet
tudományos információs témacsoport
Nyomdai munka: Prime Rate Kft.
Felelős vezető: Dr. Tomcsányi Péter

Tartalom

9 Bilkei Irén
Közöletlen Jagelló-kori oklevelek a Csányi család levéltárából

17 Kiss Farkas Gábor
„Mindent el kell hinnünk és meg kell tartanunk, ami a Bibliában van?" Gosztonyi János győri püspök kérései és Iodocus Clichtoveus párizsi teológus válaszai: *Nonnullarum questionum dissolutio* (1517)

45 Szentmártoni Szabó Géza
Bajnaky István hat levele Trencsén város levéltárából, Balassi Bálint és német virágénekek említésével

57 Hámori Nagy Zsuzsanna
Francia követjelentések Bethlen Péter és kísérete brüsszeli és velencei tartózkodásáról

67 Szabó András Péter
A besztercei levéltár jegyzékei az erdélyi fejedelmi udvarról (1636–1659)

123 Martí Tibor – Monostori Tibor
A Spanyol Monarchia értesülései a Magyar Királyságról. Castañeda márki titkárának „interjúja" Esterházy Miklós nádorral (1639)

141 Balogh Zsuzsánna – Barta M. János
Bánffy Dénes levelei Csáky Istvánhoz (1667–1669)

171 Bujtás László Zsigmond
Magyar vonatkozású levelek Gerard Hamel Bruyninx levéltárából (1676–1677)

187 Kovács Zsuzsa
Attila sírja Lippánál

199 Tóth Ferenc
Az irodalom és a diplomácia vonzásában. Charles Gravier, Vergennes grófja François de Tott báróhoz írt levelei, 2. rész

235 Vaderna Gábor
Gróf Teleki Ferenc (1785–1831) levelei

275 Orbán János – Csörsz Rumen István
Kéziratok és nyomtatványok egy marosvásárhelyi kereskedőház boltozatából

315 Tóth Barna
„Magyar versekkel felelő Kaballa". Pálóczi Horváth Ádám *versgenerátor*a

343 Czifra Mariann
Kazinczy Ferenc grammatikája: helyesírás és kiejtés

367 Onder Csaba
Kölcsey Ferenc: Előszámlálása azon Princípiumoknak mellyek a' Révai' Grammatikájában megállítatnak

377 Tóth Kálmán
Kiss József orvos levelei az MTA KIK Kézirattárában

389 Schiller Erzsébet
Magyar peregrinus tanárok – Nagykőröstől Oxfordig és az Urálig

395 Székely Tamás
Vajkay Károly vasgyári igazgató jelentése az állami foglalkoztatású munkások választójoggal történő esetleges felruházásának ügyében (1904)

407 Egry Gábor
Egy kiállhatatlan ember megpróbáltatásai. Kelemen Lajos állam elleni izgatási pere Nagy-Romániában

425 Joó András
„Az ősi felfogáshoz képest egy bizonyos változás mutatkozik…” Iulio Maniu fejtegetései Magyarországról, Romániáról és az erdélyi kérdésről 1944 januárjában

443 Lakatos Artur
A temesvári Madosz működése 1944. augusztus 23. – október 1. között

451 Rácz János
Kompromisszumra képtelenül. A Brit Kommunista Párt és értelmisége az 1956-os forradalom idején

Kovács Zsuzsa

Attila sírja Lippánál

Alessandro D'Ancona az itáliai Attila-kultuszt bemutató híres tanulmányának egy lábjegyzetében említést tett egy 1688-ban nyomtatásban megjelent, olasz nyelvű tudósításról, mely Attila hun király Lippa közelében megtalált sírjáról számol be, a dokumentumot azonban nem volt módja kézbe venni.[1] A kis nyomtatvány egy 1690-es kiadásának a leírása Ballagi Aladár Attila-bibliográfiájában is szerepel.[2] Szövegét az azóta eltelt több mint száz év alatt az Attila-hagyomány kutatói közül sem Itáliában, sem Magyarországon nem tanulmányozta senki.

A tudósítás egy jellegzetes, az újság elődjének tekintett nyomtatványtípust képvisel, mely általában egyetlen kettéhajtott lapon, négy oldalon aktuális politikai, egyházi, katonai hírekről és érdekes, rendkívüli, csodás eseményekről számol be[3] *Avviso*, *Ragguaglio* vagy *Relazione,*[4] később *Gazzetta*[5] címmel. Ez a hírközlési forma a 15. században alakult ki az udvarokban követek és ügynökök jelentéseinek, valamint leveleknek a másolása, kéziratos sokszorosítása révén. Az információkat fejedelmeknek szánták, számukra írták és gyűjtötték össze őket, s az eredetileg titkos tudósítások részben és csak fokozatosan alakultak át nyilvánosakká. A 16. században megjelent a hírlevél nyomtatott formája, de emellett a 18. század végéig megmaradt a kéziratos terjesztés is. A 16–17. században az udvarok árnyékában a hírek terjesztésére másoló ügynökségek alakultak. Hamarosan világossá vált, hogy e hírlevelek a politikai manipuláció eszközeivé válhatnak, ezért nyomtatásukat egyre több helyen engedélyhez kötötték. A gyakorlatban azonban a nyomtatott tudósítások terjesztését a kéziratos másolatokhoz hasonlóan nem garantálta semmiféle szerzői jog, bevett gyakorlat volt a plagizálás, mások által írt tudósítások kinyomtatása, az engedély nélküli újranyomás. A nyomtatványok impresszumában feltüntetett hely és kiadó nem mindig a nyomtatás, hanem a hírforrás helyére utal, különösen az olyan esetekben, mikor több város és kiadó van feltüntetve. A tudósításokat író, másoló és árusító *gazzettiere* figurája sokszor az illegalitás határán mozgott, a többségük ellen folytattak valamilyen peres eljárást, gyakran vádolták őket kémkedéssel, megjárták a börtönt, sőt nemritkán halálos ítéletet hoztak ellenük. Miként a „firkászok" személye, gyakran írásaik is kétes hitelűek voltak.

A törökellenes háború idején rendkívül megnövekedett és állandósult információigény jó piacot biztosított számukra. Bécs 1683-as ostroma különösképp felkeltette az itáliai közvélemény figyelmét, aminek következtében jelentősen megugrott a tudósítások száma, és egyre rendszeresebbé vált a megjelenésük. Mondhatnánk, az itáliai sajtó

---

[1] D'Ancona, 1864, LXXXIV.
[2] Ballagi, 1892, 268.
[3] A nyomtatványtípus történetéről bővebben lásd Infelise, 2001, 2002.
[4] Jelentésük 'tudósítás, jelentés, beszámoló'.
[5] Egy kis értékű velencei pénz nevéből nyerte 'filléres hírlevél', majd 'újság' jelentését.

megszületését a magyar hadszíntéren zajló törökellenes harcok iránti érdeklődés váltotta ki, melynek kielégítését a heti rendszerességgel terjesztett kéziratos vagy nyomtatott haditudósítások szolgálták.[6] A hírek többnyire Bécsen, illetve Velencén át érkeztek, forrásaik leggyakrabban azok a Bécsben olasz nyelven nyomtatott hírlevelek voltak, melyek a flamand van Ghelen család nyomdájából kerültek ki.[7]

Van Ghelen nyomtatványai között az 1688. július 1-jei dátumot viselő *Foglietto straordinario*ban részletes tudósítást olvashatunk Lippa bevételéről.[8] Az Attila sírjáról szóló beszámoló forrása is feltehetőleg van Ghelen egy bécsi nyomtatványa volt, melyet még ugyanabban az évben Folignóban is kiadtak, majd Torinóban, s ennek nyomán Luccában és Bolognában újranyomtak, két évvel később pedig Veronában és Vicenzában is megjelentettek. A kiadástörténetre a különböző példányok impresszumaiból következtethetünk:

1) Relazione della sepoltura del grande Attila re degli Unni ritrovata dalle armi cesaree in vicinanza di Lippa con ragguaglio dell'immenso tesoro che v'era nascosto e di quel che è seguito fino alla presa di Belgrado.[9] Vienna e Fuligno, 1688. (Említi D'Ancona,[10] lelőhelye ismeretlen.)

Itt ugyan nem szerepel van Ghelen neve, azonban számos olyan, a törökellenes harcokról szóló tudósítás ismeretes, melynek kettős impresszumában nemcsak Bécs, hanem van Ghelen neve is fel van tüntetve az olasz – sok esetben folignói – kiadóval együtt; Giacomo Montinak, az itt közölt nyomtatvány kiadójának a Bécs 1683-as ostromáról szóló kiadványán is szerepel van Ghelen neve.[11] Ezek nem közös kiadások, hanem azt jelzik, hogy Monti, illetve a többi olasz kiadó forrása van Ghelen egy-egy bécsi nyomtatványa volt.

2) Relazione della sepoltura del gran Attila re de gli Hunni ritrovata dall'armi cesaree vicino a Lippa. Turino e Lucca, Paci, 1688. (1877-ben Marburgban dokumentált,[12] lelőhelye ismeretlen.)

---

[6] A 16–17. századi, magyar vonatkozású, olasz nyelvű hírlevelek – melyek sokszor csak egy-két példányban maradtak fenn, mert szétolvasták, kidobták őket – hatalmas mennyiségű, rendkívüli forrásanyagot jelentenek a magyar történeti kutatások számára. Egy részük ismert, különböző tanulmányok felhasználták őket. Az Országos Széchényi Könyvtárban is sokat őriznek közülük, melyeket Hubay Ilona 1948-ban kiadott katalógusában regisztrált (*Magyar* és *magyar vonatkozású röplapok,* újságlapok*, röpiratok az Országos Széchényi Könyvtárban, 1480–1718*). Mario Infelise tanulmányaiban jelezte azokat a legfontosabb olaszországi gyűjteményeket, amelyekben jelentős mennyiségben őriznek ilyen aprónyomtatványokat, s felhívta a figyelmet arra, hogy ezek az egylapos írások gyakran analitikusan fel nem tárt kolligátumokban, sőt kéziratgyűjteményekben és levéltári anyagok között lappanganak. Ennek az óriási forrásanyagnak a módszeres számbavétele, adatbázisban történő feldolgozása – támaszkodva a gyűjtemények egyre szaporodó, gyakran az interneten is megjelenő katalógusaira – gyümölcsöző vállalkozás lehetne a magyar történészek számára. Vö. Infelise, 2001, 2002.

[7] Infelise, 1997, 327–328; Formica, 2012, 180.

[8] Avisi, 1688.

[9] 'Jelentés a nagy Attila, a hunok királya sírjáról, melyet a császári katonák Lippa közelében találtak meg, beszámolóval a benne elrejtett hatalmas kincsről és arról, ami utána következett Belgrád bevételéig.'

[10] D'Ancona, 1864, LXXXIV.

[11] Van Ghelen, 1684.

[12] Lásd Lottich, 1877, 154, n. 4004.

Az impresszum alapján feltételezhető, hogy létezett egy torinói kiadás, s ezt nyomtatta újra Giacinto Paci Luccában.

3) RELATIONE | DELLA SEPOLTVRA | DEL | GRAN ATTILA | RE DEGLI HVNNI | Ritrouata dall'armi Cesaree vicino a Lippa, | Col ragguaglio dell'immenso tesoro, che v'era | nascosto. | In Torino, & in Bologna, per Giacomo Monti, 1688. | Con licenza de'Superiori. (Ez a nyomtatvány a jelen szövegközlés alapja.)

Torino ebben az impresszumban is szerepel, jelezve, hogy ennek a kiadásnak is a torinói nyomtatvány lehetett a közvetlen forrása.

4) (Ugyanaz a cím.) In Torino, Bologna, in Verona per Antonio Rossi, | et in Vicenza, per Giovanni Berno, | Con licenza de'Superiori 1690. (Budapest, OSZK, Röpl. 1046.)[13]

A jelentést két évvel az esemény megtörténte után közölték. Az impresszum arra utal, hogy a torinói, bolognai, s egy feltételezett, ismeretlen veronai kiadás újranyomásáról van szó.

Az 1. számú, lappangó nyomtatvány a címe szerint nemcsak a sír felfedezéséről, hanem az azt követő katonai eseményekről is tudósított Belgrád bevételéig. A 2. és a 3. számú csak a sír felfedezéséről szól, a hadi események hírei kiszorultak belőle. A 4. számú, 1690-es kiadás apróbb eltérésekkel ugyanazt a szöveget tartalmazza, mint az itt közölt 3. számú, azzal az egyetlen jelentős különbséggel, hogy a Lippát meghódító csapatok vezetőjének, Caraffának a neve nem szerepel benne. Ez a kései utánnyomás immár egyértelműen nem a friss információ, hanem csak a szenzáció igényének kielégítésére készült.

Az újság már csírájában, születése pillanatában ambivalens, egyaránt árul hiteles információkat és kétes hitelű szenzációt, melyek gyakran külön kiadványtípusokban jelennek meg: a 17. században a politikai, egyházi, katonai élet híreire specializálódott hírlevelek mellett virágzik a csodákról, szörnyekről, rendkívüli természeti jelenségekről, ámulatba ejtő eseményekről szóló híreket tartalmazó populáris nyomtatványok kiadása is, melyek a mai bulvársajtó előzményei. Ezek kapcsán jegyezte meg Benedetto Croce, hogy „Isten tudja, mire voltak képesek az *Avviso*-írók".[14]

Az Attila sírjáról szóló jelentés szövegét vizsgálva, hasonló véleményre juthatunk. Az írás Lippa bevételének hitelesen közölt információjához kapcsolja a sír felfedezésének történetét, melynek elbeszélése során olyan – jóllehet egyszerű – irodalmi eszközöket alkalmaz a titokzatosság, a félelem, a várakozás, az érzelmek és az érzetek megjelenítésében, melyek hagyománya egészen az Indiana Jones-történetekig él tovább.

Feltehetően magának a sírnak a bemutatásában is valamilyen irodalmi modellt követ. A leírt sír, egy föld alatti, több helyiségből álló, kupolaboltozatú építmény a mediterrán világ ókori kultúráiban ismert. A görögök, macedónok, etruszkok, egyip-

[13] http://oszkdk.oszk.hu/storage/00/01/14/81/dd/1/ropl_1046.pdf – 2015. 6. 04.
[14] „... Dio sa di che cosa erano capaci gli scrittori di avvisi." Croce, 1967, 284.

tomiak előkelői temetkeztek ehhez hasonló kupolasírokba. Például idézhetünk olyan hasonló, Alexandriában feltárt sírokat, melyeknek föld alatti helyiségeihez lépcső vezet le, ahol egy bronzajtón át lehet az elhunyt elégetett testének hamvait őrző márványszarkofág helyiségébe jutni, amelynek díszítéséhez többszínű, illetve erezett márványt használtak.[15] A sírkamrában leírt szakállas öregember szobra, aki karjában egy gyermeket tart, s a kezét harapja, alatta sarlóval, szintén az ókori görög–latin kultúra világába vezet. Kronosz avagy Saturnus sírokból is ismert ábrázolásáról van szó, aki felfalta saját gyermekeit.

A sírban talált hatalmas mennyiségű aranyérme Fortuna és Attila képmásával nyilvánvalóan anakronisztikus eleme a leírásnak. Az Attilát ábrázoló legkorábbi érmek reneszánsz koriak, s egy olyan sem ismert, melynek hátoldalán Fortuna látható.[16] A római császárok érmei között ellenben több olyan is előkerült, nagy számban is, melynek egyik oldalán a császár képmása, másikon Fortuna látható.[17]

A latinul (!) közölt epitáfiumról a jelentés azt állítja, hogy magyarul volt a sírra vésve. Ez az elképzelés megfelelt annak a mind Itáliában, mind Magyarországon élő hagyománynak, amely a hunokat a magyarokkal azonosaknak tartotta. A felirat szövege az Attiláról a 17. században közhelyszerűen ismert elemekből épül fel, a latin sírfeliratok közhelyszerű nyelvi fordulataival. Minden bizonnyal tudatos hamisítás eredménye.

Elképzelhető, hogy Lippa bevétele után a császári katonák valóban kincseket zsákmányoltak egy sírból, hiszen ismerünk példát ehhez hasonló esetre: ugyanebben az évben, 1688-ban például Murányban a Széchy család sírjait fosztották ki.[18]

Elképzelhető, hogy a katonák valóban azt hitték, Attila sírjára találtak. Erdélyben, ahol a székelyeket mint a hunok leszármazottait tartották számon, Attila emlékét gazdag hagyomány őrizte. Sírjáról Itáliában is, Magyarországon is legendák keringtek, egy-egy gazdag sír vagy kincslelet felbukkanásakor újra és újra feltételezték, hogy Attila sírjáról, illetve kincseiről van szó, hasonlóképpen azokhoz a legendákhoz, melyek Nagy Sándor sírjával kapcsolatban születtek. Jellemző, hogy a 18. század végén felfedezett nagyszentmiklósi kincset sokáig csak Attila kincseként emlegették.

Elképzelhető, hogy egy Attiláénak vélt sírról és kincsek zsákmányolásáról szóló információ is szerepelt a Lippa körüli hadműveletekről tudósító elsődleges forrásokban. Azonban a kincsszerző akció érzékletes elbeszélése, és a sír meg a benne talált kincsek részletes leírása minden bizonnyal egy ügyes *gazzettiere* műve, aki a hírt valamilyen kis-ázsiai vagy észak-afrikai fejedelmi sírról szóló leírás mintájára kiegészítette és kiszínezte, hogy szenzációsabb, így jobban eladható legyen.

*

[15] Adriani, 2000, 13, 23, D, F, XIII, XVII. tábla stb.
[16] Vö. Huszár, 1941.
[17] Pl. Septimus Severus vagy Domitianus képmásával.
[18] Zsupos, 2009.

2014 márciusában az interneten megjelent egy tudósítás arról, hogy Budapesten egy híd építése közben Attila sírjára bukkantak.[19] A hír, noha kacsának bizonyult, azonnal visszhangra talált Olaszországban is.[20] A bizonyosnak vélt felfedezés tudatában egy cikk megállapította, hogy ezzel immár véglegesen cáfoltnak tekinthető két dilettáns történész teóriája, akik Castelnuovóban, Leó pápa és Attila találkozójának feltételezett színhelyéhez közel, egy kerek domb alatt gyanítják Attila sírját.[21]

A hírlapírói kacsák és az Attila sírjáról szóló legendák évszázadok múltán is tovább virulnak.

Forrás

[1r]
Relazione della sepoltura del gran Attila re degli unni ritrovata dall'armi cesaree vicino a Lippa, col ragguaglio dell'immenso tesoro che v'era nascosto. In Torino & in Bologna, per Giacomo Monti, 1688. Con licenza de' superiori.[22]

[1v]
Entrato il Caraffa in Lippa con li suoi squadroni, nel saccheggiare che facevano i soldati la piazza, vi furono alquanti di quelli abitanti, che per esimersi dal pericolo di morte in cui pensavano di incorrere, proposero al capitano di cavalleria, baron [...][23] di condurli in un luogo, per tradizione de' loro antichi sapevano conservarsi un gran tesoro, ove non avevano mai potuto entrare, mentre da mano invisibile venivano subito respinti, quando ardivano d'avicinarvisi. Fu subito accettato dal capitano il partito, ma per maggiormente assicurarsi ad andare con maggior animo al'impresa, presero per capo

---

[19] http://index.hu/tech/hoax/2014/03/27/megtalaltak_attila_sirjat/; http://humbug.blog.hu/2014/03/28/nem_talaltak_meg_attila_hun_kiraly_sirjat (2015. 06. 05.)

[20] http://www.ilgiornale.it/news/cultura/album-scoperta-tomba-reale-sul-danubio-attila-1005569.html; http://www.sguardosulmedioevo.org/2014/03/ungheria-scoperta-la-tomba-di-attila.html (2015. 06. 05.) stb.

[21] http://news.you-ng.it/2014/03/28/scoperta-tomba-reale-in-ungheria-forse-attila/ (2015. 06. 05.)

[22] A nyomtatvány szövegét és fordítását az alábbi kiadás alapján közlöm: RELATIONE | DELLA SEPOLTVRA | DEL | GRAN ATTILA | RE DEGLI HVNNI | Ritrouata dall'armi Cesaree vicino a Lippa, | *Col ragguaglio dell'immenso tesoro, che v'era* | *nascosto*. | In Torino & in Bologna, per Giacomo Monti, 1688. | *Con licenza de' Superiori*. – [2] fol. – 4°. (Budapest, OSZK, App. H 1378; Bologna, Biblioteca d'Arte e di Storia di San Giorgio in Poggiale, SASSOLI OP 0300 03658.) A nyomtatvány szövegének átírásánál a szokásos rövidítéseket jelölés nélkül feloldottam; az ékezetek, az aposztróf, a központozás, a kis- és nagybetűk használatát modernizáltam; az egybe- és különírás tekintetében a mai gyakorlatot követtem; a latinos ortográfia szerint használt *-ti-* betűcsoportot *-zi-*re írtam át; az *u*-t és a *v*-t megkülönböztettem egymástól; az *y* és *j* helyett a mai helyesírást követve *i*-t használtam; a *h*-t a mai helyesírás szerint alkalmaztam.

[23] A név helye üresen maradt.

della squadra un padre capuccino chiamato Fr. Gio. d'Ispruch, che col crocifisso innanzi animava i seguaci. Arrivarono dunque a certe case rovinate, e nell'entrar che fecero, cominciorno a sentire grandissimo strepito ch'impauriva molto. Ma dal buon religioso animati si spinsero avanti, fino che arrivarono ad una certa porta che gettarono subito in terra, & all'hora crebbe maggiormente il numero, con sentirsi tutti dare su le spalle gran colpi che parevano legni spaccati. Ma non sentendo da questi colpi alcun nocumento, maggiormente s'animarono, e scesero 23 scalini, al fondo de' quali trovorno una gran porta di lastra di ferro, ch'a gran colpi fu gettata in terra. Quivi crebbe lo strepito e lo spavento, mentre pareva che tutto tremasse, ma rincorati dal sacerdote, raccomandandosi tutti al Signore, entrarono in una gran stanza, ove non videro altro, che sedili di marmo attorno attorno, essendo fabricata di pietre oscure, con una figura di sole alla cima, ma nera, con i raggi di color mischio. Quivi cessò lo strepito, e li nostri passarono avanti ad una gran stanza c'aveva la cupola assai alta, ed in mezo essa si vidde un bellissimo sepolcro ben lavorato, se ben dal tempo distrutto in qualche parte. Dalle due parti d'esso si vedevano due gran vecchioni di marmo bianco, grandi come giganti, con i loro manti, che pareva che sedendo s'appoggiassero a due gran piramidi di porfiro, con sopra alcuni lavori e [2r] teste di morti. Fra le due piramidi v'era una cassa di marmo nera, longa sei passi, & alla facciata vi si leggeva una longa inscrizzione in lingua ungara, che diligentemente fu letta, fu osservato esser questa la tomba d'Attila famoso re degli unni; la qual inscrizzione contiene il seguente epitafio:

Siste Viator humani generis in decursu vitae suae
Ecce ATTILA Rex Hunnorum famosissimus ubique terrarum qui erat
Heros magnanimus, ac prudentissimus persona in sua
Armis, et potentia summa subegerat regna quam plurima
Quod, et Flagellum esse Dei Terro[r]que Universi nuncupatus
Sanguine, nec non qui sua multorum brachia percoloravit armata
Sumpsit finem sanguine in proprio natans è naribus profluente suo
Iacet hic tumulo, hac in memoria gentium omnium perpetuo suo.

Sopra la detta cassa s'ergeva in tondo un mezo corpo d'Attila, lavorato a tre sorti di marmo, la faccia e le braccia di bianchissimo, il cimiere di color verde antico, la corazza con li bracciali di muschio, da due fianchi due aquile di bronzo con diversi altri ornamenti e lavori di marmo fino di colori distinti. Sopra il tondo d'Attila s'innalzava una gran statua di nove palmi e mezo d'un vecchione con longa barba che teneva in braccio un fanciullo a cui mordeva una mano, e sotto alli piedi aveva una gran falce. Tutta questa machina era di bronzo con diverse liste dorate rimaste intatte dal furore del tempo. Quando questa truppa entrò dentro, viddero esalare un gran fumo, e facendo diligenza per saper dove usciva, viddero che proveniva da un gran vaso, che stava innanzi la cassa, in cui v'erano due lumi di quelli ch'i romani anticamente chiamavano lumi eterni, che con certo balsamo che componevano, mai s'estinguevano, fino che le camere ove trovavansi erano serrate, ma nell'aprirsi subito si smorzavano; conforme si conosceva dal fumo.

Visto tutto ciò, volevano i soldati distruggere il sepolcro per impossessarsi del supposto tesoro, ma furono impediti dal capi[2v]tano che non volse si rovinasse sì bella memoria, ma fece diligenza s'indagar si potessero le nascoste ricchezze. Alla fine s'accorsero esservi di dentro una sol lastra di ferro, che destramente potevano togliere senza ofabricarsi la tomba, onde accingendosi all'impresa con ordegni, in breve la levarono, ritrovandovi l'infrascritte ricchezze.

Nota di quello s'è ritrovato da soldati del Caraffa nella tomba d'Attila re degli unni

3600 medaglie d'oro del peso di 6 doppie cadauna, con l'impronto da una parte d'Attila, e dall'altra la Fortuna.

50 vasi d'argento di 4 libre l'uno, con loro coperchio, entrovi certe radici odorifere non conosciute.

24 statue d'un palmo l'una, tutte massicce, rappresentanti idoli antichi, alcune delle quali hanno in testa corone reali.

3 d'oro massiccio di palmi 1 e mezo, con diverse gioie attorno, & alcuni diamanti nella corona del capo.

2 scimie d'argento, che pesano 70 libre cadauna.

Una scatola di perle, ma ritrovate tutte guaste.

Alcuni piccioli ritratti, ma pure guasti, ornati attorno attorno di rubini.

Tutto questo era riposto ordinatamente nella cassa, in mezo alla quale v'era una casseta di palmi 2 e mezo d'argento dorato, con alcune file di Rubini, ch'apertala, non vi trovorono altro che ceneri, che supposero quelle del re Attila così famoso e potente prencipe.

Il fine.

*

Jelentés a nagy Attila, a hunok királya sírjáról, melyet a császári katonák Lippa mellett találtak meg, beszámolóval a benne elrejtett hatalmas kincsről. Torinóban és Bolognában, Giacomo Monti által. 1688. A felettesek engedélyével.

Amikor Caraffa bevonult csapataival Lippába, s a katonák fosztogatták a várost, néhányan az ottani lakosok közül, hogy a halálveszélyt elkerüljék, melynek, úgy gondolták, ki vannak téve, azt javasolták a lovasság kapitányának, [...] bárónak, hogy elvezetik őket egy helyre, amely, úgy tudták az apáik hagyománya szerint, egy nagy kincset őriz; ahová soha nem tudtak bemenni, mert ha a közelébe merészkedtek, egy láthatatlan kéz visszalökte őket. A kapitány rögtön elfogadta a javaslatot, de a biztonság kedvéért, hogy nagyobb bátorsággal induljanak a vállalkozásra, a csapat élére állítottak egy Francesco Giovani d'Ispruch nevű kapucinus atyát, aki elöl egy kereszttel bátorította az őt követő-

ket. Nos, megérkeztek bizonyos romos házakhoz, s amint beléptek, óriási zaj ütötte meg a fülüket, mely nagy félelmet keltett. De a jó egyházfi bátorítására beljebb mentek, mindaddig, míg egy bizonyos ajtóig nem értek, amelyet rögtön földre döntöttek; és akkor még jobban megszaporodtak a zajok, és úgy érezték mind, hogy nagy ütéseket mérnek a hátukra, mintha botokat törnének rajtuk, de mivel semmi kárát nem érezték ezeknek az ütéseknek, felbátorodtak, és lementek egy lépcsőn 23 lépcsőfokot, melynek az alján egy nagy fémlapból készült ajtót találtak, amelyet nagy ütésekkel földre döntöttek. Itt megnőtt a zaj és az ijedelem, miközben úgy tűnt, mintha minden remegne, de a pap bátorítására, mindannyian az Úrnak ajánlván magukat, beléptek egy nagy helyiségbe, ahol nem láttak mást, csak körös-körül márványüléseket; sötét kövekből készült, a tetején egy nap ábrázolásával, de feketén, erezett márványsugarakkal. Itt a zaj abbamaradt, s a mieink továbbmentek egy nagy helyiségbe, melynek jó magas volt a kupolája, s a közepén megpillantottak egy gyönyörű, szépen faragott, bár némely részén az időtől megrongálódott síremléket. Ennek a két oldalán két nagy aggastyán látszott fehér márványból, olyan nagyok, mint két óriás, palástban, akik, úgy tűnt, mintha két nagy porfírpiramison ülnének, melyeken néhány faragás és halottak fejei voltak. A két piramis között volt egy fekete márványkoporsó, hat lépés hosszú, és az előlapján egy hosszú felirat volt olvasható magyar nyelven, melyet gondosan elolvastak, és megállapították, hogy ez Attilának, a hunok híres királyának a sírja; amely felirat az alábbi epitáfiumot tartalmazza:

Állj meg, Utazó, íme [itt van] ATTILA az emberi nemből, aki élete során
a hunoknak, egyszersmind az egész földkerekségnek igen híres királya,
nagylelkű hős és igen bölcs személy volt.
Fegyverrel és nagy hatalmával sok birodalmat leigázott,
úgy hogy Isten Ostorának és a Világ Rémének nevezték.
Sokak vére festette be fegyveres karját,
és az orrából kifolyó saját vérében úszva érte a vég.
Itt fekszik a sírjában, minden nép örök emlékezetére.

A mondott koporsó fölött emelkedett Attila féldomborművű teste, háromféle márványból megmunkálva, az arca és a karjai hófehérek, a sisakja antik zöld, a páncélja a karpáncélokkal mohaszínű, a két oldalán két bronzsas több más díszítéssel és különféle színű finom márványból készült faragással. Attila domborműve fölött egy nagy, kilenc és fél araszos szobor magasodott, egy hosszú szakállas, nagy aggastyáné, aki a karjában tartott egy kisfiút, akinek az egyik kezét harapta, s a lábai alatt egy nagy sarló volt. Ez az egész építmény bronzból volt, több aranysávval, melyek érintetlenül maradtak az idő pusztításától. Amikor ez a csapat belépett, nagy füstöt láttak felszállni, s fürkészve, hogy megtudják, honnan jön, meglátták, hogy egy nagy edényből, amely a koporsó előtt állt, amelyben két mécses volt, olyanok, mint amelyeket a rómaiak régen örökmécsesnek hívtak, melyek egy bizonyos balzsammal készítve soha nem aludtak ki mindad-

dig, míg a helyiségeket, ahol találhatók voltak, zárva tartották, de amint kinyitották őket, kialudtak; a füstből lehetett tudni, hogy ilyenek.

Látván mindezt, a katonák össze akarták törni a síremléket, hogy birtokukba vegyék a feltételezett kincset, de a kapitány megakadályozta őket, mert nem akarta, hogy egy ilyen szép emlék elpusztuljon, hanem igyekezett megtalálni a módját, hogyan lehetne kikutatni az elrejtett kincseket. Végül észrevették, hogy belül egyetlen vaslemez van, amit egy kis ügyességgel levehetnek anélkül, hogy a sírkövet szétrombolnák, amiért is szerszámokkal fogtak a vállalkozáshoz, s rövidesen leemelték, és az alább leírt kincseket találták benne.

Jegyzék arról, amit Caraffa katonái Attilának, a hunok királyának a sírjában találtak:

3600 aranyérme, mindegyik 6 doppia[24] súlyú, az egyik oldalán Attila képe, a másikon a Fortuna.

50 ezüstedény, egyenként 4 fontos, fedéllel, bennük valamilyen ismeretlen, illatos gyökerek.

24 egyaraszos szobor, mind tömörek, melyek régi bálványokat ábrázolnak, néhányuknak a fején királyi korona van.

3 másfél araszos, tömör aranyból, körben több drágakővel és a fejükön lévő koronán néhány gyémánttal.

2 ezüstmajom, melyek mindegyike 70 fontot nyom.

Egy doboz gyöngy, de mindet tönkremenve találták.

Néhány kis arckép, de ezek is tönkremenve, körös-körül rubinttal díszítve.

Mindez rendben volt elhelyezve a koporsóban, amelynek a közepén egy két és fél araszos, aranyozott ezüstládikó volt, néhány sor rubinttal, amelyben, mikor kinyitották, nem találtak mást, csak hamvakat, melyekről feltételezték, hogy Attila királyé, az oly híres és hatalmas fejedelemé.

Vége.

[24] 16. századi, 2 aranytallérral egyenértékű pénz.

Irodalomjegyzék

Adriani
2000 Achille Adriani: *La tomba di Alessandro: realtà, ipotesi e fantasie.* A cura di Nicola Bonacasa e Patrizia Minà. Roma, 2000.

Avisi
1688 *Foglietto staordinario. 1 luglio 1688. Vienna.* In: *Avisi italiani, ordinarii e straordinarii dell'anno 1688.* Vienna, appresso Gio. van Ghelen. http://books.google.it/books?id=Ek9bAAAAcAAJ&pg=PT352&lpg=PT352&dq=italianii+lippa+1688&source=bl&ots=zZhzteZgSP&sig=zfK8RdSwtmEe1JI8fzODGQLanTs&hl=it&sa=X&ei=SKOiU920OdOL4gSX64DwCA&ved=0CCsQ6AEwAg#v=onepage&q=italianii%20lippa%201688&f=false (2015. 06. 04.)

Ballagi
1892 Ballagi Aladár: *Atilla bibliographiája.* In: *Irodalomtörténeti Közlemények* (1892), 229–269.

Croce
1967 Benedetto Croce: *Storie e leggende napoletane.* Bari, 1967.

D'Ancona
1864 *Attila flagellum Dei. Poemetto in ottava rima riprodotto sulle antiche stampe.* A cura di Alessandro D'Ancona. Pisa, 1864.

Formica
2012 Marina Formica: *Lo specchio turco: immagini dell'altro e riflessi del Sé nella cultura italiana d'età moderna.* Roma, 2012.

Hubay
1948 Hubay Ilona: *Magyar* és *magyar vonatkozású röplapok, újságlapok, röpiratok az Országos Széchényi Könyvtárban 1480–1718. Feuilles volantes, gazettes et pamphlets hongrois ou relatifs à la Hongrie, conservés à la Bibliothèque Nationale de Budapest 1480–1718*. Bp., 1948. (Az Országos Széchényi Könyvtár Kiadványai, 28.)

Huszár
1947 Huszár Lajos: *Attila dans la numismatique*. Budapest, 1947.

Infelise
1997 Mario Infelise: *La guerra, le nuove e i curiosi. I giornali militari negli anni della lega contro il Turco.* In: *I Farnese. Corti, guerra e nobiltà in antico regime.* Atti del convegno di studi, Piacenza, 24–26 novembre 1994. A cura di Antonella Bilotto, Piero Del Negro, Cesare Mozzarelli. Roma, 1997, 321–348.

Infelise
2001 Mario Infelise: *Sulle origini della stampa delle gazzette in Italia*. In: *L'informazione politica in Italia (secoli XVI–XVIII).* Atti del seminario organizzato presso la Scuola Normale Superiore, Pisa, 23 e 24 giugno 1997. A cura di Elena Fasano Guarini e Mario Rosa. Pisa, 2001, 59–81.

Infelise
2002 Mario Infelise: *Prima dei giornali. Alle origini della pubblica informazione*. Bari, Laterza, 2002.

Lottich
1877 *Bibliotheca Italica: Verzeichniss der Bibliothek des Dr. Lottich. Catalog III. der N. G. Elwert'schen Universitäts-Buchhandlung in Marburg*. Marburg, R. Friedrich, 1877.

Lupoli
2013 Rosa Lupoli: *Il giornalismo delle origini. Le Gazzette di Ancien Regime nell' Archivio di Stato di Modena.* In: *Quaderni Estensi,* 5(2013), 157–180.

Van Ghelen
1684 *Relazione compendiosa, ma veridica, di quanto e passato nel famoso assedio dell'imperial residenza di Vienna , attaccata da Turchi li 14 luglio, e liberata li 12 settembre 1683. Aggiuntaui la segnalata vittoria ottenuta dall'armi christiane nel liberare la medesima citta dalle forze ottomane, descritta da Gio. van Ghelen.* In Vienna d'Austria & in Bologna, per Giacomo Monti, 1684.

Zsupos
2009 Zsupos Zoltán: *A murányi várkápolna sírboltjának kifosztása*. In: *Gömörország* 10 (2009) 4. sz. 16–25. http://multkor.hu/20091218_katonak_raboltak_ki_a_fouri_sirokat (2015. 06. 05.)